

Date: 7th October-2026

O'ZBEK VA NEMIS TILLARIDAGI IBORALARNING
TARJIMA MUAMMOLARI

Ikromov Nodirbek Temurxon o'g'li

Nemis tili o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'zbek va nemis tillaridagi iboralarning lingvistik xususiyatlari hamda ularni tarjima qilish jarayonida uchraydigan muammolar tahlil qilinadi. Iboralarning milliy-madaniy xususiyatlari, semantik ekvivalentlik, kontekst, frazeologik birliklarning tarjima usullari va tarjimonning roli yoritiladi. Shuningdek, o'zbek va nemis tillaridan misollar asosida tarjima strategiyalari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: ibora, frazeologizm, tarjima, ekvivalentlik, semantika, nemis tili, o'zbek tili, madaniyat, kontekst.

Kirish. Har qanday tilning boyligi uning lug'at tarkibi bilan bir qatorda frazeologik birliklari orqali ham namoyon bo'ladi. Frazeologik birliklar yoki iboralar xalqning dunyoqarashi, madaniyati, urf-odati va tarixiy tajribasini o'zida mujassamlashtiradi. Shu sababli ularni bir tildan ikkinchi tilga tarjima qilish oddiy so'zlarni tarjima qilishdan ancha murakkab hisoblanadi.

O'zbek va nemis tillari turli til oilalariga mansub bo'lib, ularning grammatik tuzilishi, madaniy asoslari hamda frazeologik tizimi sezilarli darajada farq qiladi. Natijada tarjimon ko'plab lingvistik va ekstralingvistik muammolarga duch keladi. Tarjima jarayonida nafaqat iboraning lug'aviy ma'nosi, balki uning uslubiy bo'yoqdorligi, emotsional-ekspressiv xususiyatlari va madaniy mazmuni ham saqlanishi zarur.

O'zbek va nemis tillaridagi iboralarning o'ziga xosligi

Frazeologik birliklar tilda tayyor holda qo'llanadigan, tarkibiy qismlarining ma'nosi umumiy mazmunni to'liq ifodalay olmaydigan turg'un birikmalardir. Ular ko'pincha ko'chma ma'noda qo'llanadi.

Masalan:

- ☐ Ko'z yumdi – vafot etdi.
- ☐ Die Augen schließen – ko'zlarini yumdi.

Mazkur ibora nemis tilida so'zma-so'z tarjima qilinsa, faqat "ko'zini yumdi" ma'nosini beradi. Agar "vafot etdi" ma'nosi nazarda tutilsa, nemis tilida sterben, versterben yoki das Leben verlieren kabi birliklardan foydalaniladi.

Yana bir misol:

- ☐ Qo'li ochiq odam – saxiy inson.
- ☐ Nemis tilida bunga yaqin ibora großzügig sein yoki ein großes Herz haben hisoblanadi.

Bu misollar frazeologik birliklarni so'zma-so'z tarjima qilish har doim ham to'g'ri natija bermasligini ko'rsatadi.

Tarjima jarayonida uchraydigan asosiy muammolar
Semantik nomuvofiqlik

Date: 7th October-2026

Ko'plab iboralar ikki tilda bir xil ma'noni ifodalasa-da, ularning obrazlilik darajasi turlicha bo'ladi.

Masalan:

- ☐ Tilini tishlamoq – aytmaslikka harakat qilmoq.
- ☐ Nemis tilida: sich auf die Zunge beißen.

Bu iboralar deyarli to'liq ekvivalent hisoblanadi.

Ammo ayrim hollarda to'liq mos ibora mavjud bo'lmaydi.

Masalan:

- ☐ Burnidan baland gapirmoq

Nemis tilida bunga yaqin ma'noda:

hochmütig sein, eingebildet sein, arrogant sein

kabi ifodalar ishlatiladi.

Milliy-madaniy tafovutlar

Har bir xalqning turmush tarzi va mentaliteti iboralarda aks etadi.

Masalan:

- ☐ Do'ppisini osmonga otmoq

Bu ibora o'zbek xalqining milliy kiyimi bilan bog'liq.

Nemis tilida aynan shunday ibora mavjud emas. Tarjima quyidagicha beriladi:

sich sehr freuen (juda xursand bo'lmoq)

yoki

vor Freude jubeln.

Tarjimon bu yerda milliy obrazni emas, balki ma'noni saqlashga harakat qiladi.

Kontekst muammosi

Bir ibora turli vaziyatlarda turlicha tarjima qilinadi.

Masalan:

Ko'ngli joyiga tushdi.

Kontekstga qarab:

- ☐ Er war beruhigt.
- ☐ Er fühlte sich sicher.
- ☐ Er war erleichtert.

variantlari qo'llanishi mumkin.

Shuning uchun tarjimada kontekst muhim omil hisoblanadi.

Iboralarni tarjima qilish usullari

Frazeologik birliklarni tarjima qilishda quyidagi usullar samarali hisoblanadi.

To'liq ekvivalent orqali tarjima

Agar ikki tilda mazmun va obraz jihatidan mos ibora mavjud bo'lsa, aynan shu birlik ishlatiladi.

Masalan:

- ☐ Tilini tishlamoq – sich auf die Zunge beißen.

Qisman ekvivalent orqali tarjima

Mazmun saqlanadi, ammo obraz o'zgaradi.

Masalan:

Date: 7th October-2026

- ☐ Qo‘li ochiq – ein großes Herz haben.

Tasviriy tarjima

Mos ibora topilmaganda ma'no izoh orqali beriladi.

Masalan:

- ☐ Do‘ppisini osmonga otmoq
- ☐ → juda xursand bo‘lmoq
- ☐ → sich sehr freuen.

So‘zma-so‘z tarjima

Bu usul faqat ilmiy yoki o‘quv maqsadlarida qo‘llanadi. Badiiy tarjimada esa u ko‘pincha ma'noni buzadi.

Masalan:

Burnidan ip o‘tkazmaydi

- ☐ → Er lässt keinen Faden durch seine Nase.

Bunday tarjima nemis tilida mutlaqo tabiiy eshitilmaydi va asl mazmunni bermaydi.

Tarjimonda talab etiladigan kompetensiyalar

Frazeologik birliklarni muvaffaqiyatli tarjima qilish uchun tarjimon quyidagi kompetensiyalarga ega bo‘lishi lozim:

- ☐ ikki tilning grammatik tizimini mukammal bilish;
- ☐ frazeologik birliklarning semantikasini tushunish;
- ☐ madaniyatlararo kommunikatsiya xususiyatlarini bilish;
- ☐ kontekstni to‘g‘ri tahlil qilish;
- ☐ tarjima strategiyalarini qo‘llay olish.

Tarjimon faqat tilni emas, balki har ikki xalqning madaniyatini ham yaxshi bilishi zarur. Chunki ko‘plab iboralar milliy qadriyatlar va tarixiy tajribalar bilan chambarchas bog‘liq.

Xulosa. O‘zbek va nemis tillaridagi iboralarni tarjima qilish murakkab lingvistik jarayon hisoblanadi. Tarjima jarayonida semantik nomuvofiqlik, milliy-madaniy tafovutlar, kontekstga bog‘liqlik va ekvivalent tanlash muammolari yuzaga keladi. Ushbu muammolarni bartaraf etishda to‘liq yoki qisman ekvivalentlardan foydalanish, zarurat tug‘ilganda tasviriy tarjimani qo‘llash maqsadga muvofiqdir.

Frazeologik birliklarni muvaffaqiyatli tarjima qilish tarjimondan nafaqat til bilimini, balki madaniyatlararo kompetensiya va yuqori darajadagi lingvistik tahlil ko‘nikmalarini ham talab qiladi. O‘zbek va nemis tillari frazeologiyasini qiyosiy o‘rganish tarjima nazariyasi va amaliyotini yanada rivojlantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Rahmatullayev Sh. O‘zbek tilining izohli frazeologik lug‘ati. – Toshkent: O‘qituvchi, 1992.
2. Vinay J. P., Darbelnet J. Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation. Amsterdam: John Benjamins, 1995.

Date: 7th October-2026

3. Koller W. Einführung in die Übersetzungswissenschaft. Heidelberg: Quelle & Meyer, 2011.
4. Burger H. Phraseologie: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2015.
5. Nida E. A., Taber C. R. The Theory and Practice of Translation. Leiden: Brill, 1982.
6. Komissarov V. N. Theory of Translation (Linguistic Aspects). Moscow: Higher School, 1990.

